

על יציבות ופוליטיקה

מאת דן בן-דוד

"פתק אחד לכל בוחר", "העלאת אחוז החסימה", "החזרת השיטה הישנה". המכנה המשותף למצעד הדרישות לשינוי שיטת הבחירות – מצעד החוצה קוים מפלגתיים ודעות פוליטיות – הוא תסכול מתעצם מיכולתה הירוד של המערכת הפוליטית להתמודד עם מכלול הבעיות הקיומיות של החברה הישראלית: בין אם הן בטחוניות באופיין ובין אם הן נוגעות לתפר העדין הקושר את המרקם החברתי-כלכלי במדינה.

אך במקום להתמקד בפתרון ישיר של הבעיה העיקרית – חוסר היציבות וחוסר האיזון המבניים של המערכת הפוליטית – התכנסה המדינה לדיון ציבורי עקר בין המצדדים בהמשך השיטה הקיימת לבין התומכים בחזרה לשיטה הקודמת. לא זו נותנת יציבות, ולא זו נתנה יציבות. ראשי ממשלה מתקשים לשלוט ולסיים קדנציות עוד משנות השמונים. האינפלציה התלת-ספרתית של שנות השמונים והכניסה הלא-מבוקרת ללבנון הינן רק שתי דוגמאות קטסטרופליות (שעליהן שילמנו מחירים כבדים מאוד) לחוסר האיזונים של המערכת הישנה. לא במקרה הוחלט להחליפה. התווה ובוהו של שתי הקדנציות האחרונות מדבר בעד עצמו באשר ליציבות ולאיזונים של המערכת הנוכחית. מספיק עם הרדידות המחשבתית הנועלת אותנו לדיון בין שתי השיטות הכושלות. צריכים לתקן את השיטה הקיימת ומיד כי הסוגיות החיצוניות והפנימיות הבערות לא ממתנות עד שעם ישראל יתעשת. אי-יכולת להתמודד עם אותן סוגיות תהיה בעוכרנו ותחרוץ את גורלנו.

כדי לפתור את בעית היציבות, חייבים תחילה להבחין בין טפל לעיקר. דובר רבות על כך ששיטת הבחירות הנוכחית גורמת לריבוי מפלגות: לכנסת הנוכחית נבחרו 15 מפלגות. אך כבר ב-1984 ושוב ב-1988, נבחרו 15 מפלגות לכנסת על פי שיטת הבחירות הישנה. לכן, אין סיבה לחשוב שהחזרת השיטה הקודמת תקטין את מספר המפלגות. אם באמת רוצים להקטין את מספרן, ניתן לעשות זאת באופן ישיר על ידי העלאת אחוז החסימה – אך נשאלת השאלה אם זו אכן הבעיה העיקרית העומדת מאחורי חוסר היציבות ורמת הסחטנות הגבוהה הטבועים במערכת הממשל בארץ.

קחו לדוגמה את המקרה הקיצוני של העלאת אחוז החסימה לרמה המאפשרת לשלושה גושים בלבד להבחר לכנסת: גוש שמאל, גוש ימין וגוש דתי. האם זה יכול להביא לנו את היציבות המיוחלת? הרי המפלגה הקטנה מבין השלושה תקבע מי ינהל את המדינה. כל עוד אף מפלגה אינה מקבלת יותר ממחצית המנדטים בכנסת – מה שהיה מאפשר לה לשלוט ללא שותפות קואליציוניות – אין כל בטחון שהמפלגה הקטנה (יחסית) לא תהפוך למאיימת סדרתית בקפיצה ממפלגה גדולה אחת לשנייה בכל פעם שדרישותיה אינן נענות. זו דמוקרטיה שבה הרוב נותן את הטון? בעיית אי-היציבות של המערכת הפוליטית שלנו הינה מבנית ולכן הטיפול בה חייב להיות מבני. כל עוד האופוזיציה (ואין זה משנה באיזה מפלגה מדובר) רואה את תפקידה העיקרי בהפלת הממשלה, אל לנו להיות מופתעים כאשר זה הופך להיות העיסוק המרכזי של האופוזיציה והקואליציה כאחד. בזמן שאלה מנסים להפיל את הממשלה כל שני וחמישי, אלה מנצלים את אוירת המשבר המרחפת תמידית לצרכי סחיטה ללא גבול שאינה נפסקת לאורך כל הקדנציה. בנסיבות ובתמריצים הקיימים, למי ישנו עניין לטפל בצרכיה האמיתיים של ישראל?

מדינה מתוקנת חייבת מנהיגים עם חזון וראייה ארוכת טווח. אך במציאות הפרלמנטרית הישראלית, הטווח הארוך נמדד בין הצבעות אי-האיוון המתקיימות כל כמה ימים. עם שרוצה פוליטיקאים עם ראייה ממלכתית חייב גם לספק את תנאי היסוד להוצרותם: יציבות מערכתית והחזרת האיזון בין הזרוע המבצעת לבין הזרוע המחוקקת. לכן, יש לבטל את האפשרות להפלת ממשלה ולהקדמת בחירות. כמו בארצות הברית – על אף תלאותיה הפיקנטיות של מערכת הבחירות האחרונה – בחירת ראש ממשלה וכנסת צריכה להיות לכהונות קצרות וקבועות שלא ניתן יהיה לקצרן (אלא באמצעות הדחה על ידי רוב מיוחס ורק במצבים של התנהגות לא תקינה מוגדרת). כאשר לא ניתן יהיה יותר להפיל את הממשלה, יצטרפו חברי הכנסת והממשלה למצוא את העמק השווה להעברת חוקים. במקרה הזה, דווקא ריבוי מפלגות יוכל להוריד את המחיר שכל אחת תדרוש כדי להגיע להסכמה משום שתוצר ביניהן תחרות.

אין לחזור לשיטת הבחירות הקודמת שהוכחה כבעייתית ביותר, אך לא ניתן להמשיך עוד עם השיטה הקיימת כפי שהיא. חייבים לשדרגה – ואין להסתפק בכהונות קבועות בלבד. מבול הצעות החוק הפרטיות המאיימות לפוצץ את תקציב המדינה מהווים הוכחה חותכת לחוסר האיזון בין הזרוע המבצעת לבין הזרוע המחוקקת. בהקשר הזה, ניתן שוב ללמוד מהאמריקאים: הכנסת תוכל להעביר הצעות חוק פרטיות, אך תנתן זכות ווטו נקודתי (line-item veto) לראש הממשלה. אם מדובר בחוק שאכן זוכה בתמיכה ציבורית רחבה מאוד, רב מיוחס בכנסת יוכל לבטל את הווטו והחוק יאושר סופית.

ארה"ב הצליחה לא רע עם שיטת הכהונות הקבועות מזה 224 שנים, כך שהרעיון עבר כבר הרצה מספקת. בתנאים הבטחוניים השוררים בשכונתנו, ובתנאים הכלכליים-חברתיים שנוצרו בתוך ישראל במהלך העשורים האחרונים, ידרש נס חנוכה נוסף כדי שגם מדינתנו תזכה להגיע בשלום למאה השלישית שלה – אם לא נתעשת במהרה.